

สังคมวิทยาใน 'กระแสสหสาขาวิชาการ' ('Interdisciplinary Movement')*

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์**

วันนี้ผมมาไม่อยากถือว่าเป็นเรื่องของการปาฐกถาในแง่ของผู้เชี่ยวชาญอะไรทั้งสิ้น อยากจะให้คิดว่าเป็นเรื่องของการพยายามถ่ายทอดความรู้สึกซึ่งกันและกันในระหว่างผู้ที่มีความสนใจการศึกษาทางด้านสังคมในลักษณะนี้ผมก็เหมือนเป็นเพื่อน ๆ ของทุกคน สิ่งในวันนี้ผมจะพูดนั้นคงไม่ใช่ปาฐกถา แต่เป็นเรื่องความคิดในใจแต่อยากจะคิดออกมามีดั่ง ๆ เป็นเรื่องที่ยากจะให้มองและอยากให้เห็นด้วยว่าจะคิดอย่างไร และก็พยายามสะท้อนความคิดจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะได้เฝ้ามองความเป็นมาเป็นไปของทางสังคมศาสตร์โดยทั่วไป รวมทั้งทางด้านสังคมวิทยาด้วยในฐานะที่มีพื้นฐานของสังคมศาสตร์เป็นพื้นฐานความรู้ต่าง ๆ ร่วมกัน และหลังจากนั้นนักสังคมศาสตร์อื่น ๆ รวมทั้งนักประยุกต์ที่จะนำความรู้เหล่านี้ไปตีความ ขยายความ เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้

สิ่งที่ปรากฏในการสัมมนาเครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา

* ปาฐกถาเปิดการสัมมนาเครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ. 2549 ในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549

** รองศาสตราจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทั้ง 6 ครั้ง ตั้งแต่ครั้งแรก สิ่งที่ผมรู้สึกยินดีก็คือว่า จำนวนผู้เข้าร่วมสัมมนาและจำนวนสถาบันเพิ่มมากขึ้นๆ ตอนแรกคิดว่าเราจะเป็นที่ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความคิดความอ่านกันระหว่างสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ถ้าเปรียบกับบทบาททั่วไป ซึ่งก็มีจำนวนน้อย แต่หลังจากนั้นก็ปรากฏว่ามีการขยายเครือข่ายไปมากจนกระทั่ง ถึงตอนนี้มี 15 สถาบัน ผู้ร่วมโครงการ ผู้ร่วมกลุ่มก็ขยายไปถึง 200-300 คน อนาคตก็อาจจะมากกว่านี้

เมื่อแรกที่ผมได้รับทาบทามให้มาพูดถึงความต่อเนื่องระหว่างกันของทฤษฎีดังที่ท่านเคยเห็นในร่างของกำหนดการสัมมนาว่า การที่จะต้องมาพูดถึงเรื่องความต่อเนื่องระหว่างทฤษฎี Classic กับ Contemporary ลักษณะนั้นก็ประเด็นหนึ่งที่ผมคิดอยู่ในใจว่า ประเด็นในเชิงทฤษฎีและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยด้วย อย่างน้อยสุดมันน่าจะเป็นประเด็นพื้นฐานที่การสัมมนาแต่ละครั้งที่จะมาถกกัน เพราะว่าท้ายที่สุดแล้ว สิ่งเหล่านั้นเหมือนกับว่าเป็นหัวใจ หรือเป็น key ของกระบวนการศึกษาให้เข้าถึงองค์ความรู้ ความจริงต่างๆ ที่เราจะมั่นใจว่าได้เข้าถึงอย่างมีความเชื่อมั่นพอสมควร อย่างน้อยที่สุด ผมยังเชื่ออยู่ในแนว Modernism ว่า ผมเชื่อว่าเรายังสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ที่เป็นเอกภาพได้ ไม่ใช่เสี่ยงที่จะเชื่อว่าใครพูดอะไรแบบ “anything goes” ซึ่งผมไม่เชื่อขนาดนั้น ผมเป็นผู้ที่อาจจะล้าหลังไปหรือไม่ แต่ก็เป็นความรู้สึกในใจ ในจุดนี้สิ่งที่ผมจะพูดตรงนี้ก็เลยคิดว่า ในเมื่อบรรยากาศตรงนี้นั้นมันเอื้อสำหรับการที่เราจะมาถกกันมากกว่าถกเป็นสาขา เราจะถกกันในรูปของคนที่อยู่ในการะบวนการเดียวกัน นั่นคือ คนที่ต้องการค้นคว้าหาความรู้ ในแง่ที่จะประยุกต์ใช้กับแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งสังคมเรียกร้อง

เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าเป็นประเด็นที่เราอาจจะถ่ายทอดความรู้สึกส่วนตัวในแง่ที่ว่าขณะนี้สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในฐานะที่เป็น Basic Social Sciences เป็นพื้นฐานนั้น จะทำตัวอย่างไรกับบรรยากาศที่ในระยะหลังมีการเรียกร้องอย่างมาก ในแง่ที่ว่าทำอะไรที่จะนำความรู้ที่ผลิตขึ้นมาไม่ให้มันอยู่ในหิ้ง สามารถนำไปใช้ได้ แต่การนำไปใช้ได้ตรงนั้นอาจจะเกี่ยวข้องจะเข้าประเด็นว่า สิ่งที่เรามียู มันสามารถนำไปใช้ได้หรือเปล่า ในอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ในแง่ของการเคลื่อนไหวในวงการวิชาการ จะเห็นว่าในระยะ 10 ปีหลัง มีการเปิดสาขาวิชาที่เรียกว่า “สหสาขาวิชา” เยอะไปหมด

แต่ประเด็นใหญ่ที่ผมเห็นจุดหนึ่ง เท่าที่ประสบการณ์ที่เคยผ่านในแง่ของการไปถกปัญหา และไปคุยวิทยานิพนธ์ต่างๆ ประเด็นใหญ่ที่เกิดขึ้นตรงนี้ก็คือ มันค่อนข้างติดใจผมมานานแล้ว ลักษณะนี้มันเกิดขึ้นในตะวันตกมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยผมเรียนอยู่หรือหลังจากนั้นราว 20 ปีที่แล้ว เหมือนกับในลักษณะนี้ มันเกิดปัญหาในแง่ที่ว่า พูดคนละเรื่องเดียวกัน ในเมื่อคนที่มาร่วมมาจากหลากหลายสาขา พื้นฐานมุมมองต่างๆ

แตกต่างกัน และสิ่งที่เป็นอุปสรรคอย่างมาก คือ ปัญหาในเรื่องการสื่อ

โดยในระยะ 5 ปีหลังมานี้ ผมได้ไปนั่งฟังสัมมนา สังเกตดูว่าผู้ฟังส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องความเข้าใจตรงกันมันมีน้อย เพราะฉะนั้นเวลาถูกปัญหา ปัญหาที่พูดกันเหมือนคนละเรื่องเดียวกัน และต่างฝ่ายต่างเข้าใจว่าทุกฝ่ายรู้แล้ว ทำไปทำมาข้อสรุปดูเหมือนว่าไม่ได้ข้อสรุป แต่จริง ๆ แล้ว มันอาจจะไม่ใช่ข้อสรุปที่แท้จริง หรือเปล่า ผมไม่แน่ใจ ท่านจะใช้แนวคิดของ Ethnomethodology ที่ว่า “The Et Cetera Principle” แบบว่าฟังรู้เรื่องหรือไม่รู้เรื่อง ก็ฟังไปก่อนเดี๋ยวเรารู้เรื่องเอง ฟังรู้สึกเหมือนกับว่ามันก็เหมือนกับว่าเรารู้ด้วยกัน เราหา solution ด้วยกัน คล้าย ๆ กับหาคำตอบร่วมกันได้ แต่ผมดูทีไปทีมาแล้ว แต่ละตัวอาจจะมีคำตอบต่างกัน แต่เข้าใจว่าคนอื่นตอบอย่างเดียวกันกับตัวเอง ในความคิดเห็นส่วนตัวของผมนั้น ปัญหาใหญ่คือมันนำไปสู่ข้อสรุปดูเหมือนว่าใช้ประโยชน์ได้น้อยลงหรือเปล่า

ตรงนี้ประเด็นเรื่อง Interdisciplinary มันน่าจะเป็นประเด็นที่เป็นเรื่องสำคัญ ยิ่งต่อไปเราจะต้องขยายวงกว้างมากขึ้น ๆ สิ่งสำคัญตรงนี้ก็คือ เราจะมี common ground พื้นฐานร่วมกันในแง่ความเข้าใจร่วมกันในกลุ่มสังคมศาสตร์ด้วยกันเอง โดยสรุปแล้วผมพยายามที่จะพูดครอบคลุมประเด็นหลัก 4-5 ประเด็น

ประเด็นแรก พยายามทำความเข้าใจว่า ปัญหา “ดาบอดคาล้าง” ไม่ใช่เป็นประเด็นที่เราพูดกัน แต่เป็นประเด็นที่ฝรั่งเขาพูดกัน เราแปลมาจากฝรั่งว่า “คาล้าง” มันน่าจะรู้ว่า จริง ๆ แล้วสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ศึกษา ทำไมคาล้างบางส่วนของล้าง ไม่คาล้างทั้งตัว ตรงนี้ก็เกิดปัญหาประเด็นขึ้นมาว่า ผมพยายามหาคำตอบด้วยตัวเอง ทำไมถึงต้องมีสาขาวิชาเอกเทศ ทำไมบางคนถึงคาล้าง บางคนคาล้างา บางคนคาล้างทาง ทำไมถึงต้องคาล้าง ไม่คาล้างทั้งตัว ทั้ง ๆ ที่คาล้างได้ อันนี้เป็นประเด็นแรกที่พยายามจะหาคำตอบ

ประเด็นต่อมา ทำไมเราไม่มุ่งตรงไปที่คาล้างทั้งตัว ทำไมต้องมาขยักขย่อนใช้เวลาตั้งนาน คนก็เรียกร้องว่าจะต้องมี Interdisciplinary ในแง่ที่ผมจะชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์บทเรียนที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ อย่างน้อยที่ผมเคยคลุกคลีอยู่ มันสะท้อนให้เห็นว่า Interdisciplinary ในฐานะที่เป็น Integrated ไม่ใช่ Multi-disciplinary นั้น มันทำไมทำได้ยากเย็นนัก เป็นไปได้หรือไม่ในอนาคต อย่างน้อยที่สุดในประสบการณ์ของผมในฐานะนักวิเคราะห์ รู้สึกว่าเคยเห็นปัญหานี้อยู่ รวมไปถึงประเด็นที่อยากจะเสนอว่าและแนวทางที่เป็นไปได้นั้นคืออะไร ถ้าไม่ Integrated แล้วเราจะทำอย่างไร

ส่วนประเด็นถัดมา แล้วในสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในฐานะที่เป็น Basic Social Sciences เป็นพื้นฐาน เหมือนกับวิชาเคมี ฟิสิกส์ และชีววิทยา ที่เป็นพื้น

ฐานของวิชาแพทย์หรือวิชาอะไรต่าง ๆ ที่ประยุกต์ใช้ มันจะวางตัวอยู่ตรงไหน อันนี้อาจจะหมายถึงเฉพาะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งท่านอื่น ๆ เกี่ยวข้อง จริง ๆ แล้ว แกนมันอยู่ตรงนี้ แกนไม่ได้หมายความว่า เป็นใหญ่ในที่นี้ แต่ว่ามันเป็นรากที่ต้องแตกออกเป็นดอกเป็นผลต่อไป

และประเด็นสุดท้าย อยากจะย้อนกลับไปมองว่า อุปสรรคของการก้าวไปสู่ของการเป็นสหสาขาวิชา ซึ่งดูเหมือนจะต้องเริ่มจาก Multidisciplinary แล้วไปถึง Interdisciplinary ในความหมายตามความเข้าใจผม คือ multi คือหลายๆ สาขาวิชามาช่วยกันมองข้าง จนกระทั่งสามารถกลั่นกันจนทุกวิชามองเห็นภาพรวมของข้างได้ทั้งหมด

1. Interdisciplinary “Project”

ถ้ามองย้อนว่า จริง ๆ แล้ว การเรียกร่อง Interdisciplinary มีมาตั้งแต่สมัย Auguste Comte (1798-1857) แล้ว โดยเริ่มแรกต้นกำเนิดของวิชาสังคมวิทยาที่เรียกว่า Social Physics แต่เพี้ยนคำว่า Social Physics นั้นมันนักสถิตินำไปใช้แล้ว จึงใช้คำว่า Sociology แต่จริง ๆ แล้ว Social Physics หรือสิ่งที่ Comte พยายามนำเสนอก็คือ มันควรจะมี Interdisciplinary ของการศึกษามนุษย์ ทำไมถึงต้องแยกสาขา อันนี้มีผู้แปลมา จริง ๆ แล้วปรากฏการณ์ตามที่สามัญสำนึกเห็นว่าเป็นปรากฏการณ์เดียวนั้น แต่ในเชิงวิเคราะห์แล้ว มันเป็นปรากฏการณ์ที่หลากหลายมากๆ เพราะฉะนั้นตรงนี้อาจใช้คำว่า “‘สัพพัญญู’ เป็นไปได้ยากยิ่ง!!” ไม่มีใครรู้ทุกอย่าง ในสิ่งเดียวกันแล้ว การรู้ไปทุกสิ่งทุกอย่างในทุกแง่ทุกมุมมันเป็นไปได้ยาก ทว่าก็ยังเป็นไปได้อยู่ ซึ่งตรงนี้เรามองเหมือนกับว่า “ดาบอดคาล้าง” มันน่าจะง่าย เหมือนกับนักวิจารณ์สังคม นักอะไรต่างๆ แล้วแต่จะมองว่า ทำไมต้องแยกส่วน แล้วถ้าไม่แยกส่วนแล้วจะทำอย่างไร จะให้รู้คนเดียว รู้ทุกคนเป็นไปได้อย่างไร ดูเหมือนกับว่าการคล้างจะทำความไรให้ทั่วทั้งตัว ถ้าขยายไปอีก ในฐานะที่ดาบไม่บอดหอก แต่จะมองและคล้างอย่างไรให้เป็นทุกแง่ทุกมุมในช่วงเวลาจำกัด

รู้รอบด้าน แต่ตื่นเขิน vs รู้แคบลง แต่ลุ่มลึก

ประเด็นตอนนี้เลยต้องถามตัวเองว่า เราจะเลือกทางไหน จะรู้รอบด้านแต่ตื่นเขิน หรือจะรู้แคบลุ่มลึก เราจะเอาอย่างไร เพราะ solution แบบหลังเป็น solution ที่ทางตะวันตกเขาใช้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องตามเขา แต่เราจะแก้

ปัญหาตรงนี้ได้อย่างไร แล้วทางตะวันตกเขาใช้อย่างไร ตามมโนทัศน์ของ Max Weber (1864-1920) ที่ว่า Instrumental Rationality จะทำอย่างไรที่จะทำให้เข้าถึงเป้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็แนวของ Adam Smith (1723-1790) ซึ่งต่อมาก็กลายเป็นจุดที่ทาง Critical Theory โจมตีว่าแยกส่วนและใช้ในลักษณะที่จนกระทั่งว่า มุ่งจะค้นหาวิธีการเพื่อให้เข้าถึงประโยชน์ในลักษณะที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด (Key to Efficiency) จนกระทั่งครอบงำมนุษย์ด้วยกันเอง ตรงนี้ก็เลยนำมาสู่ว่า จะทำอย่างไร และ Specialization จำเป็นต้องเกิด ตรงนี้จึงเป็นที่มาของการแยกสาขาวิชาต่างๆ ในสายสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ในภาพรวมการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ อันนี้อาจจะเป็นการเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน แต่ผมอยากจะตอกย้ำว่า บางทีเราเรียกร้องในสิ่งที่ยังเป็นไปได้อีกในปัจจุบันหรือในเวลาอันสั้นนี้

Side Effect A: Over-Specialization

สิ่งที่ตามมาคืออะไร จะโดยรู้ตัว หรือไม่รู้ตัว ผมไม่ทราบ หรือโดยขาดความระมัดระวัง มันก็นำไปสู่หลงลึกในประเด็นหลักๆ ว่า ละเลยกับ Substantive Rationality อย่างที่ Max Weber บอกว่าเป็นเราหลงติดยึดไปกับวิธีการ (means) เหล่านั้น เพราะฉะนั้น Specialization ต่างๆ มันก็นำไปสู่สิ่งที่ปัญหาที่ฝรั่งเรียกว่า Over-Specialization การที่รู้มากขึ้นๆ ลึกซึ่งในสิ่งที่แคบลงๆ (“Learn more and more about less and less!”) มันเลยกลายเป็นปัญหาที่ว่า เรารู้มากขึ้นๆ ตื้นๆ ในสิ่งที่แคบลงๆ เราารู้ลึกขึ้นแต่แคบลงไปทุกที และมันก็นำไปสู่ปัญหาต่อไปอีกว่า รู้เฉพาะของเรา แต่ของคนอื่นนั้น เราไม่รู้

Side Effect B: Fractionation - การแยกมุ้ง

สิ่งที่ตามมามีอีกเรื่องคือ ในสังคมศาสตร์เองก็มี “การแยกมุ้ง” ลึกลงไปอีก ภายในสาขาเองก็มีการแยกมุ้งเหมือนกัน ถ้าท่านสังเกตดู กลุ่มนี้เป็นกลุ่ม Critical กลุ่มนี้เป็นกลุ่มโบราณหรือกลุ่ม Functional มันมีการแยกมุ้งแม้แต่ในสาขาเดียวกัน อย่างในกรณีสังคมวิทยา ซึ่งมีแกนหลัก 3 แกน คือ Functional, Critical และ Interactionist ทั้ง 3 แกนนี้มีแนวโน้มที่จะแยกห่างออกกันไปทุกที ปัจจุบันแต่ละแกนไม่ค่อยรู้เรื่องและไม่ค่อยรู้ความเคลื่อนไหวซึ่งกันและกัน อันนี้เป็นประเด็นที่น่าเป็นห่วงในอนาคต ทั้งนี้ นักศึกษารุ่นใหม่ๆ และสาขาใหม่ๆ เราเริ่มมีแนวโน้มที่แคบลงๆ

2. บทเรียนจากสหรัฐอเมริกา

อีกส่วนหนึ่งผมจะชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ในสหรัฐอเมริกาเกิดเหตุการณ์เช่นนี้เหมือนที่เกิดกับเราตอนนี้หรือเปล่า ในสหรัฐอเมริกาก็มีคนพยายามที่จะแก้ปัญหาที่จะทำอะไรให้สาขาวิชาต่างๆ รวมกันได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากแยกมาแล้ว ในเมื่อเขารู้สึกแล้ว แต่รู้เฉพาะของตนเองไม่รู้ของคนอื่น แต่ถ้าย้อนมองมาที่ตัวเรา เรารู้สึกหรือยังในสาขาเรา ในแกนหลักของเรา อันนี้ผมยังสงสัยอยู่ 30-40 ปีที่ผมมองสังคมวิทยายังไปไม่ถึงไหน โดยเฉพาะสังคมวิทยา ยังไม่ค่อยถึงไหน ถ้าพูดให้ใจชื้นนิดหนึ่ง คือ ไปไม่ค่อยถึงไหน

ขอเล่าประวัติศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1950-1960 โดยผมอยากจะชี้ให้เห็นว่า ปรัชญาการที่เรากำลังคิดว่า เราจะเจอหรือเปล่าในประเทศนี้ ในสหรัฐอเมริกาก็มี movement ตรงนี้เหมือนกัน ในปี 1950-1960 เป็นช่วงที่คนพยายามทำให้เกิด Interdisciplinary โดยในช่วงนั้นหลักสูตรมหาวิทยาลัยต่างๆ จะสร้างหลักสูตรที่เรียกว่า “Social Sciences” ทั้งในระดับ Master และ Ph.D. ระดับ Ph.D. นี้จะเจอน้อยหน่อย ระดับ Master จะมีเยอะ แต่วัตถุประสงค์ของเขา ไม่ใช่ว่าต้องการที่จะเจาะ Specialization และก็ไม่ได้พยายามที่จะลบ Specialization แต่เขาพยายามปรับออกมาในรูป Multidisciplinary ส่วนใหญ่เท่าที่สอบถาม เขา offer สำหรับคนที่จะไปครูผู้สอนสังคมศาสตร์หรือสังคมศึกษาให้มาเรียนหลักสูตรเหล่านี้ สิ่งที่เราเรียกว่า Social Sciences จะได้สอนวิชาที่นิยมต่อไป ไม่ว่าจะเป็น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา วัฒนธรรม อะไรก็ได้หมด เขาเลยเปิดหลักสูตรนี้ขึ้นมา ซึ่งดูเหมือนว่ามันเป็นทางแก้ของเรื่อง Interdisciplinary หรือเปล่าก็ไม่รู้

แต่สิ่งที่เห็นชัดเจนที่สุดก็ในช่วงทศวรรษ 1960 มันมีความพยายามอย่างเป็นรูปธรรมของสาขาจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) ซึ่งบ้านเราก็ไม่รู้จักเหมือนกัน จิตวิทยาสังคมในสหรัฐอเมริกามี 2 สาขา จิตวิทยาสังคมที่ไปสายสังคมวิทยาอย่างหนึ่ง จิตวิทยาสังคมของสายจิตวิทยาก็เป็นอีกแบบหนึ่ง โดยเปิดหลักสูตรในจิตวิทยาก็มี Specialization ทางด้าน Social Psychology ส่วนในสังคมวิทยาก็มี Specialization ทางด้าน Social Psychology เหมือนกัน โดยแฝงอยู่ในนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งที่เขาต้องการสร้าง Interdisciplinary คือ หมายถึง inter จริงๆ สิ่งที่เขาทำก็คือ พยายามที่จะสร้างสาขาใหม่ในฐานะที่เป็น Interdisciplinary เขาเรียก Interdisciplinary Program in Social Psychology พูดถึงที่โดดเด่นที่สุดก็คือ University of Michigan (Ann Arbor) เป็นมหาวิทยาลัยต้นตำรับ และ

มหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่ก็พยายามเอาเป็นต้นแบบ แต่ทำไปทำมาประมาณ 10 ปี ผลก็คือไม่ประสบความสำเร็จ

Miscommunication and Negative Stereotype

ประเด็นใหญ่ที่ผมเห็นว่ากรณีในสหรัฐอเมริกาเหมือนกับบ้านเราหรือเปล่า อันแรกก็เป็นปัญหา พูดคนละเรื่องเดียวกัน ทั้ง (Miscommunication) ในแง่ทฤษฎี และในแง่ระเบียบวิธีวิจัยมันคนละแบบกัน แม้กระทั่งศัพท์หรือมโนทัศน์ที่ใช้พูดถึงเรื่องเดียวกัน ใช้ศัพท์เดียวกัน แต่มันเป็นคนละเรื่อง มันก็เลยเกิดปัญหาว่าสื่อกันไม่ได้ แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ อคติระหว่างสาขาวิชา ระหว่างแกน ทั้ง ๆ ที่มาศึกษาเรื่องเดียวกัน (Ethnocentrism) มีอคติก็เลยมองแต่ละฝ่ายในลักษณะ Negative Stereotype

สิ่งที่ตามมาก็คือ โครงการราวปี 1970 กว่า ๆ โครงการเหล่านี้ถูกยุบตัวหมด ปัจจุบันผมไม่แน่ใจว่าจะมีหลงเหลือหรือไม่ ตัวโครงการ Interdisciplinary ก็เลยมีอันต้องย้ายมาอยู่มั่งใหญ่ของแต่ละฝ่ายเหมือนเดิม จิตวิทยาสังคมแนวจิตวิทยาก็ย้ายไปอยู่กับจิตวิทยา จิตวิทยาสังคมแนวสังคมวิทยาก็ย้ายไปอยู่สังคมวิทยา ส่วนในสังคมวิทยากลายเป็นว่า ถ้าจะเรียนจิตวิทยาสังคมต้องเรียนแกนหลักใหญ่เป็นสังคมวิทยา ส่วนด้านจิตวิทยาสังคมนั้นเป็นแกนรอง รวมทั้งสาขาอื่นด้วย ที่มาที่ไปมันก็เป็นแบบนั้น และสิ่งที่ผมเรียนมันก็มีลักษณะแบบนั้น เรียนสังคมวิทยาเป็นหลัก และเรียนเสริมจิตวิทยาสังคมแนวสังคมวิทยา แต่เขา require ว่าจะต้องไป sit-in จิตวิทยาสังคมของจิตวิทยาด้วย มันก็เลยมีลักษณะของการพยายามที่จะอ้างตัว Interdisciplinary อยู่ และผมถูกบังคับให้เรียนในแง่มานุษยวิทยาด้วย ในแง่ทฤษฎีเหล่านี้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เขาพยายามทำตรงนั้นก็คือ พยายามที่จะนำไปสู่การสร้างกลไกที่ทฤษฎีการบรรยายสำเร็จ ซึ่งมันทำไม่ได้ ท้ายสุดก็เลยต้องกลับมาตั้งหลักที่เดิม

3. Solutions: Pluralism without Walls

สิ่งที่ตามมาตรงนี้ก็คือ ช่วงทศวรรษ 1970-80 ก็เริ่มค้นหาดนเอง solution ก็คืออะไร “Pluralism without Walls” คือ แต่ละฝ่ายอ้าง identity ของตนเองอยู่ ตรวจสอบข้อดี-ข้อด้อยของตนเอง กำหนดขอบข่าย พัฒนาศักยภาพทางด้านทฤษฎี ทางด้านระเบียบวิธีวิจัยของตนเองให้มันแข็ง ให้มันแน่น แล้วหลังจากนั้น เราจึง

เปิดกว้างสำหรับ interchange การแลกเปลี่ยนระหว่างกัน โดยมุ่งไปที่ Problem-Centered Approach หมายความว่าแทนที่จะมุ่งไปในแง่ของแนวคิด แง่ของวิธีวิทยา ก็มุ่งไปที่ปัญหาใหญ่ที่เราจะต้องศึกษาร่วมกันต่างๆ แล้วก็ถ่ายทอดซึ่งกันและกัน ประเด็นใหญ่ก็คือต้องตัดอคติระหว่างกันให้ออก ซึ่งตรงนั้นเป็นเรื่องยากอยู่เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ภาพรวมที่ผมอยากจะนำเสนอในแง่ประสบการณ์หรือบทเรียนที่ตะวันตกเจอ อาจจะเป็นบทเรียนให้เราเตรียมพร้อมในแง่ที่ว่า เราจะทำอย่างไรกับเสียงเรียกร้องของสังคมที่เรียกร้องให้มองข้างทั้งตัว อย่าทำตัวเหมือนคนตาบอด และเราจะจัดการอย่างไร เราในที่นี้ก็หมายถึง ทั้งสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในฐานะสาขาที่เป็นวิชาพื้นฐาน และสาขาวิชาที่ประยุกต์ต่อไป และสาขาวิชาที่พยายามจะนำเอาความรู้ของสาขาต่างๆ เข้ามารวมในลักษณะของสาขาวิชา Interdisciplinary ซึ่งโครงการเหล่านี้ในบ้านเรานั้นมันมีเยอะทั้งในระดับปริญญาเอก และในระดับต่างๆ จากเท่าที่ผ่านมา รอบ 6-7 ปีที่ผ่านมา ปัญหาใหญ่ก็คือความไม่มีพื้นฐานเป็นหลักมากพอที่จะวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ อันนี้ก็เป็นประเด็นใหญ่ที่เราอาจจะต้องคิดถึง

ตรงนี้ถ้าย้อนมองที่เราหรือย้อนมองสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในฐานะที่เป็นสาขาพื้นฐาน เราจะใช้แนวโน้มนี้ได้หรือเปล่า จริงๆ แล้วแนว Pluralism ซึ่ง Pluralism ในปัจจุบันเริ่มจะตระหนักกันในวงการต่างๆ แล้ว แม้กระทั่งในแง่ของการประยุกต์และในแง่ของนโยบาย ตอนนี้เราจะได้ยินบ่อยอย่าง Multi-Culturalism มันก็เป็นแนวโน้มที่เน้น Cultural Pluralism ยอมรับรู้-ยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม นำไปสู่กระบวนการทางนโยบายในลัทธิ Multi-Culturalism ดังในอังกฤษปัจจุบันหรือในที่ต่างๆ โดยเขากกกันเยอะมาก ซึ่งเป็นประเด็นต่างจากบ้านเรามาก

(1) สร้าง/เสริมความ “รู้จริง” บทจุดยืนทางสังคมวิทยา

ประเด็นของชื่อคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา ซึ่ง “สังคมวิทยา” ในที่นี้หมายถึงสาขาวิชาต่างๆ ทางสังคมศาสตร์ นอกเหนือไปจากเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ก็เรียกสังคมวิทยาหมด จริงๆ แล้วก็คือ สังคมศาสตร์ที่ตกค้างจากสังคมศาสตร์หลักๆ ที่เป็นแกน ตรงนี้อาจจะขยายความนิดหนึ่ง ถ้าเราใช้บทเรียนตรงนั้นมา สิ่งที่เราอาจจะต้องทำตรงนี้ก็คือ ย้อนมองตัวเองไปแต่ละสาขา (reflexivity) ไม่ได้หมายความว่าถึงแค่ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และสาขาประยุกต์ด้วย

ย้อนมองตัวเองว่าเราเป็นอย่างไร (identity) แล้วเราเดินถูกทางหรือเปล่า เรามีอคติอะไรเกิดขึ้นหรือเปล่า ภายในสาขาวิชาของเรามีการสร้างมั่งเล็กภายใต้มั่งใหญ่หรือเปล่า

อาจจะมองในแง่ที่ว่า ในแง่ของสาขาวิชาที่เราเองสังกัดอยู่ ซึ่งอาจจะประยุกต์ใช้สาขาอื่นได้ด้วย ทำอย่างไรเมื่อหลงทางไปตามกระแสต่างๆ อย่างเช่น ตอนนี้นั่งข้างเขานิยม แท้ไปดูลิ ไม่ดูวงแล้ว ไปดูงา สมมติว่าเราสนใจเรื่องวง แต่เราแท้ไปดูงา เพราะฉะนั้นตรงนี้หมายความว่าประเด็นใหญ่ที่สังคมวิทยาน่าจะดูตรงนี้ก็ คือ มองตัวเองดูว่า ตัวเองมีอะไรที่คนอื่นไม่มีบ้าง และส่วนเหล่านั้นจะสามารถ contribute ให้คนอื่น ให้สาขาอื่นได้ไหม

สิ่งที่ตามมาตรงนี้คืออะไรจากประสบการณ์ในแง่ของการอ่านงานวิจัยต่างๆ สิ่งที่เป็นประเด็นปัญหาใหญ่คือ ความลุ่มลึกหรือความแข็งแกร่งทางทฤษฎีที่เรามีน้อยไปหน่อย ถ้าไม่พูดให้เกินเลยไปคือ มีน้อยมาก สิ่งก็ตามมาก็คือ มีลักษณะการใช้ concept แบบไร้ราก ดึงไปใช้ดอกอันนี้สวยดีก็ดึงไปใช้โดยไม่รู้รากอะไรมา ปัญหาใหญ่ที่คล้ายกันก็คือดอกคล้ายๆ กัน แต่รากคนละรากมันทำให้เข้าใจดอกผิดไป สิ่งนี้ก็นำไปสู่ปัญหาใหญ่ก็คือ การตีความคลาดเคลื่อน เพราะฉะนั้นใช้ concept เดียวกัน งานวิจัยใช้ concept เดียวกัน แต่ตีความไปคนละอย่าง ถ้าเราต้องการวินิจฉัยความรู้ มันอาจเป็นการวินิจฉัยที่ผิดทาง เพราะว่าเราเจาะประเด็นไปผิดทาง ถึงแม้ว่าชื่อจะตรงกันก็แล้วแต่ อันนี้เป็นประเด็นที่ผมเข้าใจว่า ซึ่งผมอาจจะเข้าใจผิดก็ได้ จากข้อสังเกตโดยการฟังสัมมนาต่างๆ มันลักษณะจะเป็นแบบนี้เยอะ งานวิจัยในระดับปริญญาเอกหรือของนักวิจัย Freelance เป็นพวกวิจัยเชิงคุณภาพ ตรงนี้ก็จะเป็นประเด็นที่ค่อนข้างจะก่อให้เกิดความสับสน ใช้คำแบบนี้ลอยๆ แล้วก็ไม่รู้อะไร เพราะท้ายที่สุด มันสรุปประเด็นไม่ชัดเจน องค์กรความรู้ใหม่ก็ไม่เกิดในจุดนี้ด้วย

(2) สร้าง/เสริมความลุ่มลึกหรือความแข็งแกร่งทางทฤษฎี

ส่วนที่สองที่คิดว่าอาจจะจะเป็นปัญหา คือ เราไปเข้าใจว่าทฤษฎีต่างๆ มันเกิดแล้วตาย เกิดแล้วตาย มันตายในเชิงเวลา ทีนี้พอตายแล้ว มันหมดแล้ว ทฤษฎีอันอื่นก็ขึ้นมาแทน แต่มีนักทฤษฎีบางคนกล่าวว่า ถ้ามองในแง่ของ logical succession มันไม่ตาย อย่างเช่นกรณีสาย Functionalism ไม่ได้ตาย แต่เป็นประเด็นที่ทฤษฎีแนวอื่นมาตี เอาอันนี้เป็นหลักแล้วก็ดี แล้วก็ก็มีใหม่ขึ้นมา และอันใหม่ก็เป็นเป้าต่อไปอีก Functionalism บอกว่าอันนี้ตายแล้วและสิ้นสุด ถ้าจะดูให้ดี ถ้าเราติดตามแล้ว Functionalism มันยังไม่ตายหรอก แต่จริงๆ มันได้ตายไปจากความ

ไม่รู้ของเรา ความไม่สนใจของเรา คำว่า “เรา” นี้จะใครก็ได้ รวมทั้งผมด้วย ตายเพราะอะไร จริงๆ แล้วยังมีชีวิตชีวาอยู่ เช่น Neo-Functionalism อย่าง Jeffrey Alexander (1947-) ยังมีคนสนใจอย่างมากในสหรัฐอเมริกา หรือ System Theory ของ Nicklas Luhmann (1927-1998) ในเยอรมนี กลายเป็นกรอบที่คนดึงเอาไปใช้ในการวิเคราะห์โครงการ วิเคราะห์อะไรต่างๆ เยอะแยะเต็มไปหมด ในเมืองไทยไม่มีใครพูดถึง ถ้า Luhmann ก็ไม่มีใครรู้จักเลย ส่วนมากจะรู้จัก Michel Foucault (1926-1984) ก็ไม่ต่างกัน เราไม่รู้จัก Luhmann แต่รู้จัก Foucault ก็โอเค แต่อย่าลืมคนอื่น

จริงๆ แล้ว Interactionism เป็นรากฐานนำมาสู่สิ่งที่เราพูดถึง Social Constructionism มันพัฒนามาจากจุดนั้น รวมทั้งในแง่ของ Sociology of Emotion, Sociology of Art, Sociology of Culture มันมีแนวที่ส่วนหนึ่ง develop มาจาก Interactionism แม้กระทั่งในแง่ของ Cultural Study ในภาษาอังกฤษ ก็ยังมีการอ้างอิงระเบียบวิธีวิจัยมาศึกษา Sub-Culture แล้วตอนหลังเขาอ้างอิง Chicago School มาศึกษา Ethnography ตามแบบ Chicago School แล้ว Modernism ตายหรือยัง ตายไม่ตายไม่รู้ ตรงนี้ Structuration, McDonaldization และ Rational Choice Theory เป็นที่สนใจกันเยอะในต่างประเทศ แต่บ้านเราสนใจกันน้อย โชคดีหน่อยที่ปีที่แล้ว หรือสองปีที่แล้ว บ้านเรามีผู้ review ในส่วน Structuration ในเรื่อง Structure/Agency รู้สึกจะ review Structuration ของ Anthony Giddens (1938-) ด้วย จริงๆ แล้วถ้าเขามองในเรื่องของ temporal succession แล้ว Postmodernism มันจะตายหรือเปล่า เพราะในฝรั่งเศสเอง มีกระแส Post-Postmodernism เกิดขึ้น เมื่อประมาณ 7-8 ปีที่แล้ว ที่ย้อนกลับไปในแง่ Humanism ต่ออีก โดยทางบ้านเราไม่รู้เท่านั้นเอง ตรงนี้ผมไม่อยากจะอธิบายยาวเหมือนเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน

แต่ประเด็นที่อยากจะตั้ง ในรุ่นหลังๆ นักศึกษารุ่นน้อง เราเปิดกว้างพอหรือเปล่า ประเด็นที่อยากจะเกี่ยวข้องกับประเด็นตรงนี้ก็คือ ท้ายที่สุดแล้ว social theories ทั้งหลายหรือ Social Sciences ทั้งหลายนั้น ล้วนแล้วแต่สืบทอดหรือต่อยอดมาจาก Founding Fathers ทั้งสิ้น (อาทิ Karl Marx (1818-1883), Max Weber, Emile Durkheim (1858-1917), Georg Simmel (1858-1918), Sigmund Freud

* ดู เชษฐา พวงหัตถ์, โครงสร้าง-ผู้กระทำการ: Structure-Agency (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2548).

(1856-1939), George Herbert Mead (1863-1931)) โดยทฤษฎี classic ยังสำคัญอยู่ในต่างประเทศเขาย้อนกลับมาดูและค้นพบใหม่ อย่างเช่นพบว่า Simmel เป็นพวก Postmodernist หรือการเรียก Max Weber ว่าเป็น “the sociologist of our time” ซึ่งหมายความว่า “นักสังคมวิทยาในสมัยของเรา” หากลองไปอ่านงานระยะหลัง ๆ จะเป็นอย่างนี้หมด

(3) ความลุ่มลึกด้านระเบียบวิธีวิจัย

ส่วนที่สาม ความรู้ทางด้านระเบียบวิธีวิจัยโดยเฉพาะทางสังคมวิทยา Positivism นี่ตายหรือยัง ตอบว่ายังไม่ตายในต่างประเทศ แต่ของเรานี่ตายเพราะอะไร ส่วนหนึ่งก็เพราะว่าเราทำอย่างผิวเผิน จนกระทั่งกลายเป็นว่ามันไร้สาระ 20 ปีที่แล้ว เป็นต้นมา เราทำให้มันไร้สาระ ไม่มีองค์ความรู้ใหม่ ก็เลยนำไปสู่ความไม่นิยม เพราะไม่เห็นประโยชน์มัน แต่จริงๆ แล้ว Causal Modeling หรือ Causal Analysis นี่ขยายตัวในสาขาอื่นๆ โดยเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพใช้กันเยอะ Interpretivism ก็แพร่หลายไปนอกสาขา ในขณะที่เรายังไม่รู้จักกัน หรืออย่าง Grounded Theory Approach ของ Anselm L. Strauss (1916-1996), Theoretical Sampling หรือ Analytic Induction เราไม่ก็ค่อยได้รู้เรื่องพวกนี้ Analytic Ethnography เป็นแนวทางสังคมวิทยาที่สืบทอดมาจากสาย Chicago School ซึ่งในสาขาเราอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่ามันมีอยู่

(4) ความก้าวหน้าทางวิชาการ

สิ่งเรานี้ต้องติดตามความก้าวหน้าสาขาให้ทันผ่านทาง Journal ไม่ใช่แค่บทคัดย่อ (Abstract) จากเว็บไซต์ที่สั้นเพียงนิดเดียว ยกเว้นที่เข้าถึง Full-Text ผมอ่านวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ เยอะแยะ ปรากฏว่าจะอ้างเว็บไซต์ ซึ่งก็เหมือนกับสมัยโน้นที่งานวิจัย ถ้าหากไม่มีทฤษฎีหรือไม่มีสถิติก็จะถือว่าไม่แน่จริง ถือว่าน้อยหน้า พอมายุคนี้ก็เหมือนกันว่า ถ้าใครไม่อ้างอิงเว็บไซต์ถือว่าน้อยหน้าหรือเปล่า ผมเห็นงานปริญาโท ปริญาเอกจำนวนมากที่มักจะเน้นแต่พวกเว็บไซต์

(5) เปิดกว้าง รับรู้ และพยายามทำความเข้าใจ

ไม่ใช่ตัวของเราอย่างเดียวนะ เราจะต้องเปิดกว้าง รับรู้ และพยายาม

ทำความเข้าใจแนวทฤษฎี แนว Approach ใหม่ ๆ ที่ นอกเหนือไปจากสาขาตนเอง นี่ก็เป็นการที่เราจะเข้าใจเขาได้ เราต้องรู้เขาด้วย ไม่ใช่รู้เราอย่างเดียว เพราะฉะนั้น ถ้าต่างฝ่ายต่างรู้จักกัน มันก็สามารถที่จะนำไปสู่การประสานกันได้

ตัวอย่างในสังคมวิทยา Linguistic Turn เป็นกระแสที่เริ่มช่วงทศวรรษ 1960 โดยที่โดดเด่นมากที่สุด หรือ Postmodern Turn ที่หันเข้าหาการอธิบายในเชิง ภาษาศาสตร์หรือในเชิงอะไรต่างๆ จริง ๆ แล้วเราก็จำเป็นต้องรู้ ถึงแม้ว่าผมจะเป็น ที่เรียนในสายวิทยาศาสตร์จะทำให้เข้าใจลำบาก แม้จะเรียนสังคมวิทยา หรืออาจ กล่าวได้ว่าเรียนทั้งสองด้าน แต่ก็ตามไม่ทันเท่าใดนัก เพราะผมไม่มีความรู้พื้นฐาน ทางด้านภาษาศาสตร์ แต่ก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจมัน ในประเด็นของ Linguistic Turn ถ้าสืบสาวมาจริงๆ แล้ว Ferdinand de Saussure (1857-1913) เอาความคิด มาจาก Durkheim นั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมโนทัศน์ Collective Consciousness และมองปรากฏการณ์ด้วย Social Fact โดย Saussure เอาประเด็นนี้มาและมอง ภาษาในฐานะที่เป็น Linguistic Structure เป็นโครงสร้างที่กำกับคนอยู่ ถ้าเราดู แล้วกลายเป็นว่า มันมีความเชื่อมโยงระหว่างแนวแบบนี้ ถ้าเราเข้าใจพอจะเห็น ความคิดพื้นฐานของเขาได้ ส่วนรายละเอียดมันก็ขึ้นอยู่กับว่า หากใครสนใจด้านนี้ มากก็เจาะลงลึกไป แต่ประเด็นก็คือ เจาะให้ลึก อย่าติดหรือใช้แต่ดอก เจาะให้ลึกถึง ราก มันถึงจะเข้าใจ มันถึงจะได้ความรู้ใหม่ๆ สิ่งสำคัญตรงนี้คืออะไร ต้องมีการ interchange กันระหว่างกลุ่ม ทั้งในสาขาเองแนวต่าง ๆ ต้องมานั่งถ่ายทอดซึ่งกันและกัน และภายนอกสาขาก็ยังจำเป็น สิ่งที่ต้องทำก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่า Intersubjectivity ความ เข้าใจซึ่งกันและกันโดยปราศจากอคติ ไม่ปิดกัน หรือ Without Walls อย่าปิดกัน อย่าปิดกำแพง ทำความเข้าใจให้ชัดเจน

4. อุปสรรคในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างสาขา

Miscommunication

อุปสรรคที่ผมสังเกตเห็น ในแง่ของการแลกเปลี่ยนของสาขาต่างกัน สิ่ง ที่เห็นชัดที่สุด ก็คือ Miscommunication พูดคนละเรื่องเดียวกันเยอะ เพราะอะไร ตอนนี้ปัญหาใหญ่ เพราะเราขาด common theoretical ground แนวคิดพื้นฐานที่ เราสื่อสารกันได้ แต่ก่อนมันสื่อสารกันได้ เพราะมันมีความรู้พื้นฐานที่ร่วมกันอยู่ แต่ ปัจจุบันโดยเฉพาะสาขาที่เป็นการประยุกต์ มันขาดแกนพื้นฐานที่จะพูดกันให้รู้เรื่อง สิ่งเหล่านี้มันก็อาจมีปัญหาพูดคนละเรื่องเดียวกันเยอะ ผมฟังสัมมนาต่างๆ นอกจาก

เราพูดคนละเรื่องเดียวกัน เราพยักหน้ากันเหมือนจะรู้จักกัน บางทีอาจจะใช้ Et Cetera Principle เป็นส่วนใหญ่ก็คิดว่า ถ้าวาเราเข้าใจ เขาเข้าใจแล้ว ประมาณนั้นแล้ว แล้ว ก็จบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็อาจเป็นปัญหาในแง่ที่ว่า พูดคนละเรื่อง

Misconception

ประเด็นที่สอง เป็นเรื่องของ Misconception เท่าที่สังเกตโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อดีก็คือมันยืดหยุ่น แต่ข้อเสียก็คือ ถ้าเราไม่มี concept ที่มันตีแตกแล้วเนี่ย เมื่อนำไปใช้มันจะไขว่เขว และตีความผิดพลาดเยอะ อย่างน้อยที่เคยอ่านงานต่างๆ เหล่านี้มา ดูเหมือนว่ามีการนำไปใช้อย่างเสรี ขาดความเข้าใจในรากฐานหรือที่มาของทฤษฎี คำบางคำมันเป็นคำเดียวกันแต่มีความหมายต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าคำเหล่านั้นถูกใช้ในบริบทของทฤษฎีไหนซึ่งตรงนี้ก็นำไปสู่การตีความแตกต่างกันตาม background ของแต่ละคน เพราะฉะนั้น เมื่อยังเกิด Interdisciplinary มากๆ คนแต่ละสาขามาตีความ นักรัฐศาสตร์ก็มาตีความไปตามแนวของตน นักเศรษฐศาสตร์ก็ตีความไปอย่างหนึ่ง ตีความใน concept เดียวกัน แต่ด้วยความเข้าใจของตนเอง มันก็เลยกลายเป็นเหมือนกับกลยุทธ์เด็ดยอด ใครศึกษาตัวนี้ก็เด็ดยอดไป แล้วเข้าใจเอง สิ่งก็ตามมาก็คือ เด็ดยอดไปแล้วตีความเอง สิ่งที่ได้จากตัวนี้ไปวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์มันจะเปรียบเทียบกันได้อย่างไร เพราะว่าใช้คนละความหมาย และตัวนี้มันก็ยุ่งยากในแง่ของการจัดระบบ อย่างเช่น การสัมมนาต่างๆ ว่าจะจัดแนวนี้ เหมือนกันแค่หัวเรื่อง จริงๆ ข้างในมันต่างกันลิบล่ยก ถ้าดูเนื้อหา แล้วเราจะสังเคราะห์กันอย่างไร

ผมคิดว่า คนส่วนใหญ่ยังเชื่อใน Modernism อยู่ เชื่อว่าองค์ความรู้ที่เป็นเอกภาพนั้นมันเป็นไปได้ ไม่ใช่ “anything goes” หรือเชื่อในคำบอกเล่าหรือนิยายอะไร ผลที่ตามมาคือ ขาดความชัดเจนลุ่มลึก มี contribution ต่อความรู้ใหม่น้อย ที่สำคัญคือ เรากำลังเรียกร้องการสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ แต่การสังเคราะห์ตรงนั้นมันจะได้ผลก็ต่อเมื่อกรอบที่เราไปใช้ มันได้รับการตีความในทำนองและแนวเดียวกัน มันถึงจะมา merge กันได้ ถ้ามันคนละแนว ก็ไม่สามารถ merge กันได้หรือเปล่า เพราะว่าเป็นคนละแนวกัน

5. บทสรุป

ถ้าหันมามองทางสังคมวิทยา สังคมวิทยาอาจจะมีคุณูปการต่อเพื่อน ๆ ร่วมอุดมการณ์ นั่นก็คือ ในแง่ของการช่วยสืบหาและค้นหาราก โดย assume ว่า ถ้านักสังคมวิทยาหรือนักสังคมวิทยารุ่นใหม่ชวนขวยย้อนกลับไปอ่านงาน classic กลับไปอ่านติดตามงานทางทฤษฎีอะไรต่างๆ ที่มันลุ่มลึก และตามให้ทันความก้าวหน้าทางวิชาการ ซึ่งช่วยในการทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อที่ลงไปถึงรากให้ได้ ปัญหาวิธีการเด็ดยอดจะได้ลดลงหรือเปล่า อันนี้เป็นความคิดส่วนตัว ท่านอาจจะไม่เห็นด้วยก็ได้วิธีการเด็ดยอดเกิดขึ้นจริงหรือเปล่า แต่ที่ผมเห็นบ่อยๆ เอา concept ตรงนี้ไป เอาไปใช้ลอยๆ ทำวิจัยอะไรต่างๆ คำที่นิยมใช้บ่อยมากที่สุด เช่น Social Capital หรือ Cultural Capital ก็ตีความตามความเข้าใจของฝ่ายต่างๆ โดยไม่ดูรากว่ามันมาจากไหน เพราะฉะนั้น Social Capital ของ George C. Homans (1910-1989) ก็คงต่างจากของ Robert D. Putnam (1941-) คงต่างจากของ Pierre Bourdieu (1930-2002) แน่ๆ แต่เราไปใช้คำเดียว ไปใช้ลอยๆ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ตามมาคืออะไร มันก็กลายเป็นข้อสรุปที่มันกลืนกันไม่ได้ ถ้าหากเราต้องการกลืนความรู้ แล้วก็พูดกันทั่วๆ ไป ลอยๆ อาจจะไม่เข้าใจว่าจริง ๆ มันคืออะไร ผมเป็นห่วงว่าตรงนี้ คำศัพท์ในสมัยเดียวกันก็มีเยอะ ทำไปทำมาเป็นว่าคำที่มาจากทฤษฎีใหม่ๆ มาจากแกนใหม่ มันเป็นเรื่องของ rediscovery หรือ reinvention จริงๆ แล้วทฤษฎีเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัย classic เรียกว่า Columbus Syndrome จริงๆ แล้วค้นพบมานานแล้ว เพียงแต่ไม่รู้เท่านั้นเอง

สุดท้ายเราอาจจะช่วยเพื่อน contribute องค์ความรู้อย่างอื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมองสิ่งที่เป็น Social Problems ไม่ว่า Social Problems นั้นจะเป็น construction หรือไม่ก็ตาม แม้ปัจจุบันเรามองว่า Social Problems นั้นเป็น construction ที่มันขึ้นอยู่กับการณ์รณรงค์ของคนบางกลุ่ม เราจะช่วยเขาได้ในแง่มองอย่างสังคมวิทยาเพื่อช่วยเติมสาขาอื่น ไม่ใช่ว่าสาขาอื่นผิด แล้วเราถูก ไม่ใช่ ไปเสริมในส่วนที่เขามองข้าม แต่สิ่งเหล่านี้ทำได้ก็ต่อเมื่อเรามีความเข้มแข็ง ลุ่มลึกทางทฤษฎีและวิธีวิทยาของเรา เพราะฉะนั้นมันคืออะไร กระบวนการที่เกิดขึ้นในสหรัฐฯ คืออะไร Medicalization of Social Problems ทุกอย่างถูกตีความด้วย มุมมองทางการแพทย์ทั้งนั้น ทุกอย่างเป็นโรคหมด ต้องบำบัดหมด หรือจะให้จิตแพทย์ หรือ Pollsters (คนทำโพล) หรือแม้กระทั่ง DJ เป็นผู้ชี้ให้เห็นสาเหตุและแนะวิธีแก้ไข ปัญหาสังคม